

Position Paper BZK

Alles staat of valt met vertrouwen

Opmerkingen van de VNG op de Begroting van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

In week 41 (11 – 13 oktober) behandelt u de begroting BZK (36 200 VII) en van het Gemeentefonds (36200 B). De VNG vraagt uw aandacht voor de volgende onderwerpen:

- 1. Maatschappelijke Onrust** – laat de *Commissie versterken weerbaarheid democratische rechtsorde* snel met aanbevelingen komen.
- 2. Versterken Lokale Democratie** – om vertrouwen in de overheid mede te herstellen en maak tempo met de behandeling van de *Wet Politieke Partijen*.

- 3. Gemeentefinanciën** – het is noodzaak uiterlijk bij Voorjaarsnota '23 zicht te hebben op een nieuwe financieringssysteem. Zodat gemeenten de middelen hebben mee te werken aan het oplossen van maatschappelijke opgaven.
- 4. Uitvoering** – versterken van de uitvoeringskracht van lokale overheden draagt ook bij aan herstel van vertrouwen in de overheid.

1. Maatschappelijke onrust en vertrouwen in de overheid

De laatste jaren neemt de maatschappelijke onrust toe en het vertrouwen in de overheid af. Corona – en alle daarop volgende crises – hebben in hoog tempo het maatschappelijk ongenoegen in onze samenleving weten bloot te leggen. Vanuit het openbaar bestuur dienen we hier een antwoord op te geven. Op lokaal niveau komen alle crises samen – en de uitingsvormen ervan.

Het is het moeilijkst te voorkomen dat maatschappelijke onrust ontstaat. Dat vergt immers een gezamenlijke inspanning van alle maatschappelijke en politieke actoren, waaronder het lokale bestuur. Het is

onze stellige overtuiging dat overheden ieder een taak hebben om maatschappelijke problemen het hoofd te bieden en daarin adaptief kunnen inspelen op ontwikkelingen. Gemeenten kunnen hun deel doen mits ze het vertrouwen krijgen van het rijk dat zij het op hun manier kunnen doen – met inbegrip van lokale differentiatie – en met voldoende middelen, waarover meer in de volgende paragraaf. Waarbij wij ook vanuit ons perspectief ernaar streven de bestaanszekerheid van mensen te bewaken.

Als er eenmaal sprake is van maatschappelijke onrust en radicalisering, dan is het zaak de informatiepositie van het lokaal bestuur te versterken, zodat inzicht wordt verkregen hoe het ongenoegen weg te nemen

en om snel signalen te herkennen. Het doel hiervan is het garanderen van de openbare orde en veiligheid en de democratische rechtsorde op lokaal niveau. Dit alles is een taai gevecht dat vraagt om een meerjarenaanpak. Wij juichen het daarom toe dat, naar aanleiding van de [motie Segers c.s.](#) (35788, nr. 136), een adviescommissie *Versterken weerbaarheid democratische rechtsorde* is ingesteld. De adviescommissie gaat onderzoek doen naar de ontwikkeling van radicalisering en politieke polarisatie en de effecten hiervan op het democratisch proces. De commissie komt met aanbevelingen over hoe onze democratie beter te weren tegen extremisme, radicalisering en polarisatie en over wat in deze tijd bijdraagt aan de versterking van de democratische rechtsorde.

2. Versterken Lokale Democratie

Een andere manier om het vertrouwen in het openbaar bestuur te versterken is door de democratie te versterken. Op lokaal niveau gebeurt dat intensief: het afgelopen jaar is veel geïnvesteerd in de versterking van de lokale democratie met het programma Democratie in Actie (www.lokale-democratie.nl). De VNG vindt het van groot belang om te blijven investeren in de lokale democratie, politieke ambtsdragers en griffiers. Dit vergroot het interne, maar ook het externe samenspel met inwoners en daarmee het vertrouwen in de lokale overheid.

Het programma Democratie in Actie krijgt een vervolg met extra investeringen in nieuwe vormen van democratie, zoals burgerforum, burgerberaad, uitdaagrecht en burgerpanels. De VNG heeft hierbij een belangrijke rol als kennismakelaar voor de gemeenten en de professionals die hier dagelijks in werkzaam zijn.

De financiering van lokale politieke partijen is voor de VNG een belangrijk onderwerp, omdat de lokale politiek zich al lang niet meer laat vatten langs landelijke politieke scheidslijnen. Dat uw Kamer dit pleidooi steunt, werd bij het debat over de evaluatiewet WFPP duidelijk. Wij kijken nog uit naar de uitwerking van [de motie-Van Dijk c.s.](#), waarin u de regering verzoekt in 2022 een voorstel Wet op de politieke partijen bij de Kamer in te dienen dat een regeling bevat voor subsidiëring van decentrale politieke partijen. Inmiddels heeft minister Bruins Slot laten weten dat het wetsvoorstel begin '23 aan u zal worden voorgelegd. Wij roepen u op er bij de minister op aan te dringen tempo te maken. Wij brengen u in herinnering dat volgens onze berekeningen er structureel tien miljoen euro bovenop het bestaande budget voor nodig is.

3. Gemeentefinanciën

Gemeenten staan altijd klaar om problemen op te

lossen. We kunnen niet anders, want de gevolgen van crises en transitie raken onze inwoners. Dat blijven we doen en daarvoor hebben we de komende jaren ook voldoende financiële middelen. We willen echter niet alleen maar pleisters plakken, we willen ook oorzaken aanpakken. Dat vraagt om langjarige investeringen – zoals in klimaat, wonen en onderwijs – en daarvoor is structurele financiële zekerheid op lange termijn nodig. Het kabinet heeft de huidige afspraak over normering (indexatie) van het gemeentefonds eenzijdig opgezegd onder verwijzing naar een nieuwe financieringssysteem. Ook voert het kabinet de opschalingskorting weer op. De financiële vertaling hiervan zorgt voor een financieel ravijn vanaf 2026. Er is nog geen zicht op de contouren van de nieuwe financieringssysteem.

Omdat het financiële effect is verwerkt in de Gemeentefondsbegroting moeten gemeenten rekening houden met fors minder middelen in 2026 en verder. Het kabinet heeft een eerste stap gezet door voor 2026 eenmalig een miljard euro toe te voegen aan het Gemeentefonds. Het ravijn is daarmee voor dat jaar minder diep geworden maar nog niet weg. Voor de periode vanaf 2027 is nog niets geregeld. Dat wordt in 2023 een issue als gemeenten de meerjarenbegroting 2024-2027 moeten opstellen.

Wij willen voorkomen dat gemeenten ook volgend jaar hun investeringen gaan uitstellen en gedwongen blijven tot ad hoc beleid. Om een stabiel meerjarig financieel beleid te kunnen voeren op lokaal niveau is sneller duidelijkheid over de nieuwe financieringssysteem nodig.

Een nieuwe financieringssysteem is overigens makkelijker gezegd dan gedaan. Zeker het idee dat gemeenten meer belasting gaan innen vraagt zorgvuldige overweging. De uitwerking daarvan gaat waarschijnlijk meer tijd kosten dan het kabinet ervoor heeft ingeruimd. Wij willen daarom nu van het kabinet de toezegging dat de huidige afspraak (trap-op, trap-af) wordt gecontinueerd zolang er geen nieuwe financieringssysteem is en dat de opschalingskorting voorgoed uit de boeken gaat. Dit moet in de voorjaarsnota 2023 weer worden verwerkt in de Rijksbegroting. Ondertussen is de VNG bereid om mee te denken over een nieuwe systeem. Zolang er nog geen zicht is op een nieuwe systeem die onze instemming heeft, heeft de huidige afspraak (samen de trap-op, samen de trap-af met een brede koppeling aan de netto rijksuitgaven) onze voorkeur.

4. Uitvoeringskracht

De uitvoering van wetten en beleid staat onder druk, daar is geen discussie over. Inwoners moeten kunnen vertrouwen op het handelen van de overheid en kunnen rekenen op goede dienstverlening. Wanneer

dit niet (genoeg) slaagt of wanneer de overheid zelf fouten maakt, is het evident dat inwoners dit vertrouwen verliezen.

Gemeenten zien dit, als eerste overheid, aan de burgerzakenbalie en bij het wijkteam. Daarom vinden wij dat de uitvoeringskracht van de overheid te versterkt moet worden. Concreet gaat het om:

- Minder complexe (stapeling van) wet- en regelgeving
- Stabiliteit en voorspelbaarheid in beleid en meerjarige financiering
- Samenwerken vraagt vertrouwen
- Vergroot de statuur van de uitvoering, inclusief aantrekkelijk werkgeverschap.

Op dat laatste punt helpt het niet dat gemeenten in financieel onzekere tijden verkeren. Zij zijn daarom terughoudend bij het in vaste dienst nemen van mensen. Paradoxaal genoeg is het inhuren van externen juist duurder! Naast het feit van de hogere kosten, leidt dit mechanisme er ook toe dat de werkdruk voor reguliere ambtenaren oploopt, omdat externen niet alle werkzaamheden willen of kunnen verrichten. De krapte op de arbeidsmarkt en schaarste van mensen op specialistische functies versterkt deze toename van werkdruk en vertraagt de uitvoering van taken.

Op 23 juni is bij de Dag van de Publieke Dienstverlening de 'Stand van de Uitvoering' gepresenteerd. Daarin staat onder andere dat het op lokaal niveau van belang is dat de uitvoering de

aandacht krijgt die zij verdient. Dit betekent dat er vanuit het bestuur meer aandacht moet komen voor de uitvoering, naast de gebruikelijke aandacht voor politiek en beleid. Op veel vlakken wordt van gemeenten verwacht dat zij een regierol pakken. Dit blijkt bijvoorbeeld in de huisvesting van statushouders. De gemeente is weliswaar verantwoordelijk voor de woningbouwopgave, maar voor de kortere termijn is zij afhankelijk van het beschikbare aanbod van (onder andere) de woningcorporatie. Samenwerking in netwerken en ketens kan en moet eenvoudiger. Ook in relatie met schaarste van personeel.

Ook de medewerkers bij uitvoeringsorganisaties en gemeenten zelf moeten beter worden toegerust. Dit betekent niet alleen investeren in kennis en expertise, maar tevens dat het imago en de functies van de uitvoeringsprofessionals een herwaardering verdienen. Het verminderen van de control- en verantwoordingsdruk is daarbij nodig, waarbij we meer vertrouwen op het oordeel van de professional zelf. Dit is extra urgent omdat gemeenten (net als vele andere organisaties) in de huidige arbeidsmarkt grote moeite hebben om geschikt personeel te vinden.

Het programma Werk aan Uitvoering (WaU) richt zich op het versterken van de uitvoeringskracht. In de begroting zijn middelen vrijgemaakt voor dit programma. Wij willen u op het hart drukken dit programma ten volle te benutten.